

kmetstva. Važna je činjenica da su oni provodili te reforme s ciljem poboljšanja mehanizma iskorištavanja u korist Porte. Tim reformama su se najjače odupirali bojari iz društvenih i političkih razloga kao konzervativna reakcija zbog gubitka povlastica. Tako su, kada je habsburška vlast privremeno zauzela Vlašku tijekom habsburško-osmanskog rata (1787. - 1792.), tražili ukidanje svih reformi, optuživši ih da im je osnovni cilj bio uništenje bojara. U isto vrijeme u Transilvaniji, koja je ponovno pala u ugarske ruke, počela je borba za pravo Rumunja za političku emancipaciju, zapravo borba za jednaka politička prava s ostalim narodima (manjinskim) koji su nastanjivali Transilvaniju, pod vodstvom unijatskog biskupa Ivana Inocenta Micu-Kleina (1692. - 1768.). U svom pristupu u kojemu je tražio prava ne samo grkokatolika, nego svih Rumunja u Transilvaniji, zrcali se moderna ideja nacije. Ipak ta je borba završila neuspjehom, a biskup je bio prisiljen na progonstvo u Rim. Seljački ustanak u Transilvaniji pod vodstvom rumunjskog seljaka Horea, a koji su se žalili na zlorabu plemstva i tijela carske vlasti prema njima, prisilio je vlasti da ukinu kmetstvo u Transilvaniji 1785. godine. Borbu biskupa Micu-Kleina za jednaka prava Rumunja u Transilvaniji nastavila je intelektualna elita zvana Transilvanska škola, koja je svojim memorandumom caru Leopoldu II. (1790. - 1792.) pod nazivom *Supplex Libellus Valachorum* dokazala velik napredak u procesu razvoja nacionalne svijesti transilvanskih Rumunja. Naponi za jednakopravnost nastavili su se i u 19. stoljeću na kulturnom području, baš zahvaljujući bogatoj i inovativnoj djelatnosti Transilvanske škole.

Na kraju knjige nalazi se obiman popis izabrane literature, većinom na engleskom jeziku, pri čemu treba spomenuti i članak Castille Maneae-Grgin o *Neobičnom knezu na moldavskom prijestolju: Hrvat Gašpar Graziani (1619. - 1620.)*, koji pokušava rasvijetliti još jednu zanimljivu biografiju.

Željko Karaula

Povijest u nastavi, IV./2006., br. 2 (8), društvo za hrvatsku povjesnicu i srednja europa, Zagreb 2006., 100 str.

Iako specijaliziran za radove iz metodike i prakse nastave povijesti, časopis »Povijest u nastavi« gotovo u svakom broju donosi i nekoliko znanstvenih radova, i to pretežno iz društvene i socijalne povijesti Hrvatske. Tako prvi tekst u ovom broju donosi izvorni znanstveni članak Ide Ograjšek Gorenjak »Otvaranje ženskog liceja u Zagrebu«, što je sažetak glavnih teza njezina magistarskog rada obranjenog na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 2005. godine.³ Na početku ću citirati dio autoričina članka koji pokazuje generacijska očekivanja obrazovanja žena u prvoj polovici 20. stoljeća, prema iskustvu sam autorice: »Sjećam se da sam se zaprepastila kad sam saznala da je moja baka, inače rođena 1911. godine, završila 'samo' osam razreda škole. Tim više što je ona bila ponosna na svoje obrazovanje i smatrala je da je daleko dogurala. 'Tada je bilo drugačije!' jednostavno mi je objasnila. Smisao te rečenice

³ Autorica se specijalizirala za »ženske teme« u Hrvatskoj te je već objavila nekoliko zapaženih radova koji, među ostalim, otkrivaju i razloge zanemarenosti pitanja prava i položaja žena u Hrvatskoj u znanstvenim radovima. Tako je objavila zanimljiv članak »Zastupljenost ženskog pitanja u hrvatskim glasilima u Hrvatskoj na kraju 19. stoljeća«, Radovi ZHP, 34/35/36., 89.-100., a u broju 2 (2004.) »Povijest u nastavi« objavljen je i njezin rad »Osmi mart - Međunarodni dan žena«.

shvatila sam tek dvadeset godina kasnije proučavajući okolnosti u kojima se 1892. godine otvorila prva ženska gimnazija u Hrvatskoj.« Sve do kraja 19. stoljeća osam godina školovanja bio je gornji prag djevojačkog obrazovanja. Upravo zato je otvaranje prvog ženskog liceja 1892. godine u Zagrebu značio potez koji je djevojkama otvorio i omogućio pristup »muškom« sustavu znanja i polaganu redefiniciju žene u hrvatskom društvu. Prema autoričinu mišljenju, sam čin otvaranja liceja pokazao je da je proces razvoja građanskog društva u Hrvatskoj krajem 19. stoljeća bio uznapredovao te da je time i važnost obrazovanja postala bitna i među djevojkama. Među statističkim tablicama koje se ovdje donose posebno je zanimljiv presjek učenica liceja prema zanimanju njihovih roditelja, koji pokazuje da je većina roditelja pripadala tadašnjoj građanskoj klasi, najvećim dijelom iz redova činovnika 34%, obrtnika i trgovaca 22, profesora 8, posjednika 7, vojnih časnika 6% i tako dalje. Međutim, ponuda od samo tri tipa obrazovanja na liceju - latinski jezik, engleski jezik i pedagogija - govorila je ipak o trenutačnoj društvenoj situaciji i konvencionalnoj svrsi ženskog obrazovanja. Više od 70% polaznica liceja odlučilo se na pedagoški smjer. Otvaranje liceja je ipak predstavljao presedan pa je s vremenom i zagrebačko sveučilište počelo otvarati svoja vrata za žene. Osim praktične koristi, licej je utjecao i na oblikovanje ženskog pokreta u Hrvatskoj jer su na njemu predavale vodeće učiteljice toga doba koje su svojim nastupom i angažmanom pružale pozitivan primjer alternativne ženske sudbine onoga doba. Nije slučajnost da je jedna od prvih ženskih udruga u Hrvatskoj i Slavoniji - *Gospojinska udruga za obrazovanje i zaradu ženskinja* - kao svoj zadatak uzela stipendiranje učenica liceja i organizaciju djevojačkog internata.

Drugi rad potpisuje Ivančica Jež iz Osnovne škole Veliki Bukovac pod naslovom »Tragovima stoljetne prošlosti - pokušaj uvođenja učenika u istraživački postupak«. Rad pokazuje prikaz provedenog istraživačkog postupka učenika sedmih razreda osnovne škole na problematici zavičajne povijesti kao bi učenici stekli znanja i uvid u one postupke koje koriste povjesničari. Konkretno, učenici su trebali donijeti vlastiti sud o utemeljenju i djelovanju Hrvatske pučke seljačke stranke (HPSS) u kotaru Ludbreg od 1905. do 1914. godine. Učenici su podijeljeni u pet skupina, svaka s određenim fondom potpitanja koja proizlaze iz glavnog istraživačkog zadatka. Prvi je zadatak bio proučavanje literature i izvora (ludbreški zavičajni muzej) o ludbreškom kraju u to doba. Zatim je provedena kritička analiza izvora te provedena interpretacija. U sklopu četiri školska sata autorica je uočila da su učenici pravilno prezentirali uočene promjene u političkom organiziranju seljaštva, jačanju njegove samosvijesti i nacionalnog identiteta u kotaru Ludbreg. Važnost neposredne komunikacije s prošlosti preko povijesnih izvora je u tome da učenici usvajaju standarde povijesnog mišljenja, povijesnu kritiku i analizu problema i odlučivanja, što je konačno i postignuto.

Treći rad je svojevrsna kritika sveučilišne profesorice u mirovini Mile Kolar-Dimitrijević prema novim generacijama povjesničara koji ne posvećuju mnogo pažnje svojim prethodnicima koji su »krčili putove i pripremali terene«. Težak lom koji se dogodio prelaskom iz socijalizma u kapitalizam doveo je do toga da su se neki povjesničari odricali onoga što su stvorili u socijalističkom vremenu, što je također imalo svojih posljedica. Da bi to donekle ispravila, Kolar-Dimitrijević je u svom radu donijela kratak prikaz biografije Franka Miroševića, utjecajnog hrvatskog povjesničara starije generacije, u kojoj se pokazuje njegovo znanstveno djelovanje u Hrvatskoj na unapređivanju povijesne znanosti. Autorica posebno naglašava

njegovu ulogu kao dugogodišnjeg prosvjetnog inspektora, a ističe i nezavidnu situaciju 1992. godine kada je trebalo pisati nove udžbenike, a vlast nije donijela nastavne programe te je dr. Mirošević uspio izraditi materijale za nastavnike, pri čemu mu je vrlo koristan bio časopis Školske knjige *Nastava povijesti*, čiji je svojevrsni nasljednik ovaj časopis *Povijest u nastavi*. Posebno je važna bibliografija dr. Miroševića koja se donosi na stranicama 192.-204., a koja je važna i za znanstvenu zajednicu.

U ovom su broju zanimljivo napisani i neki prikazi koji vrlo detaljno prikazuju novoizašle knjige u Hrvatskoj. Tako Nenad Vidaković daje pregled kapitalnog djela Emila Heršaka *Drevne seobe: prapovijest i stari vijek*, Dražen Klinčić djela Vivian Green *Ludilo kraljeva*, Maja Crnjac zanimljivog izdanja Alberta Binga *Amerika - zemlja nemogućih mogućnosti* itd. Na kraju se nalaze vijesti sa znanstvenih i stručnih skupova u Hrvatskoj i prijedlog Hrvatske udruge nastavnika povijesti o Etičkom kodeksu nastavnika povijesti.

Željko Karaula

Teaching modern Southeast European history. Alternative Educational Materials, sv. I-IV, Thessaloniki 2005., Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe

Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe (dalje CDRSEE) izdao je 2005. u Solunu četiri sveska povijesnih čitanki koje se bave poviješću jedanaest zemalja jugoistočne Europe (područje „od Slovenije do Cipra“). Napomenuo bih kako je Obrazovni odbor za povijest CDRSEE 1999. počeo s radom na „Joint History Project“ te organizirao radionice i izdao dvije publikacije *Teaching the History of Southeastern Europe* i *Clio in the Balkans. The Politics of History education*.⁴ Svrha izdavanja čitanki je nastojanje da se interpretira zajednička povijest kroz školski sustav. U siječnju ove godine najavljeno je izdavanje čitanki na hrvatski jezik tijekom ove godine, u čemu će sudjelovati Hrvatski helsinški odbor.

Urednici prve čitanke naslovljene »Osmansko Carstvo« su Halil Berktaş, profesor na Sabanci University, i Bogdan Murgescu, profesor povijesti na bukureštanskom sveučilištu. Kao razlozi zašto se počelo s Osmanskim Carstvom navedeno je da su narodi na ovom području odbacili »zajedničko povijesno iskustvo« Osmanskog Carstva. Povijest tog carstva je etnocentrički i kontradiktorno prikazana u zemljama jugoistočne Europe (često kao napredna ili nazadna, multikulturna ili represivna). Osmansko je Carstvo važno za »...kolektivno samodefiniranje nacija JI Europe...« (str. 25), pritom su »...nacionalno orijentirani povjesničari percipirali i pisali o Carstvu kao seriji herojskih vojnih uspjeha vlastitog naroda nad neumoljivim neprijateljima...« (str. 39). Urednici su koristili izvorne tekstove uz komentare i pitanja. Tekstovi opisuju prodor Osmanlija na Balkan, podvrgavanje lokalnih vođa (plemstva) te povezivanje s lokalnim saveznicima dodjeljivanjem timara. Zatim se opisuje organizacija (temeljena na islamskoj, mongolskoj i bizantskoj političkoj tradiciji), vjerske institucije (multireligijsko društvo temeljeno na miletskom sustavu), društvo i svakodnevnica Osmanskog

⁴ Više o Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe i njihovim publikacijama vidi na <http://www.see-jhp.org/>

Ekonomska i ekohistorija

Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Scientific Research Journal for Economic and Environmental History

Volumen III / Broj 3
Zagreb - Samobor 2007.
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Sunakladnici / Co-publishers:

Sekcija za gospodarsku povijest Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti Zagreb
(moderator: Hrvoje Petrić)

Međunarodni istraživački projekti: »Triplex Confinium - Hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu« i »Triplex Confinium - »Hrvatska riječna višegraničja« (voditeljica: doc. dr. Nataša Štefanec)
Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
(voditelj: prof. dr. sc. Drago Roksandić)

Urednici / Editors-in-chief:

Mira Kolar-Dimitrijević, Hrvoje Petrić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moacanin,
Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Nataša Štefanec, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksandić - predsjednik (Zagreb, Hrvatska), Daniel Barić (Le Havre-Pariz, Francuska), Slaven Bertoša (Pula, Hrvatska), Zrinka Blažević (Zagreb, Hrvatska), Tatjana Buklijaš (Cambridge, UK), Boris Golec (Ljubljana, Slovenija), Hrvoje Gračanin (Zagreb, Hrvatska), Andrej Hozjan (Maribor, Slovenija), Halil İnalçik (Ankara, Turska), Egidio Ivetić (Padova, Italija), Aleksandar Jakir (Split, Hrvatska), Karl Kaser (Graz, Austrija), Isao Koshimura (Tokio, Japan), Marino Manin (Zagreb, Hrvatska), Kristina Milković (Zagreb, Hrvatska), Ivan Mirnik (Zagreb, Hrvatska), Géza Pálffy (Budimpešta, Mađarska), Daniel Patafta (Rijeka, Hrvatska), Gordan Ravančić (Zagreb, Hrvatska), Marko Šarić (Zagreb, Hrvatska), Nataša Štefanec (Zagreb, Hrvatska), Mladen Tomorad (Zagreb, Hrvatska), Jaroslav Vencalek (Ostrava, Češka), Milan Vrbanić (Zagreb, Hrvatska), Zlata Živaković Kerže (Osijek, Hrvatska)

Grafički urednik / Graphic design:

Alojz Zaborac

Prijelom / Layout:

Meridijani, Marina Skelin

Lektura / Language editing:

Lidija Menges

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

ISSN:

1845-5867

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2007.

Adresa uredništva / Mailing address:

Hrvoje Petrić (urednik)
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: h.petric@inet.hr

Na naslovnici:

Splavi na rijeci Dravi pokraj Donje Dubrave 1938. godine

Tiskano uz pomoć Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH i Grada Zagreba